

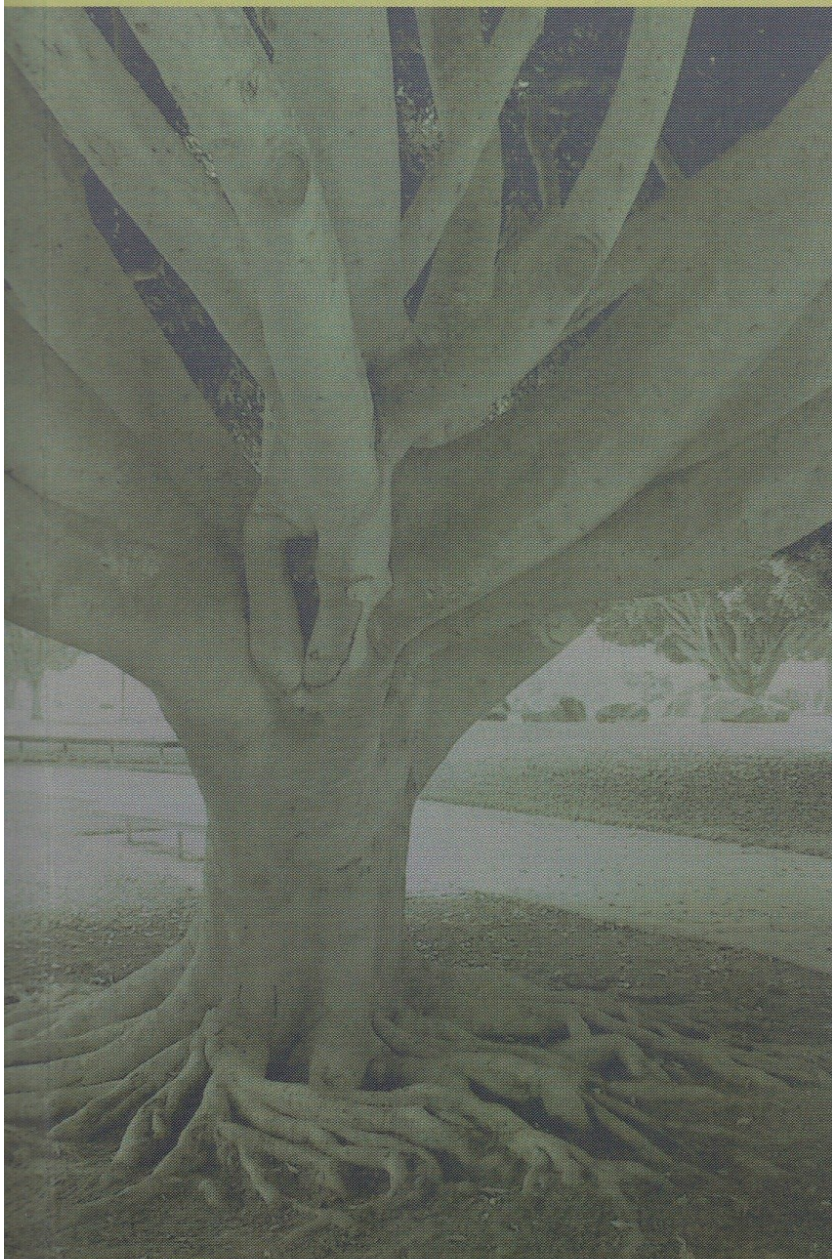
KERYKS

FORUM PEDAGOGICZNORELIGIJNE

Międzynarodowe – Międzykulturowe – Międzydyscyplinarne

RELIGIONSPÄDAGOGISCHES FORUM

international – interkulturell – interdisziplinär

wydawnictwo
adam marszałek

KERYKS

wszelkie jej starania i uniemożliwiła inspirowanie społecznych dyskursów.

4. Koncepcję nauczania religii należałoby raczej osadzić w integracyjnym pojęciu kształcenia. W ramach tej wyjątkowo dynamicznej (i nie pozbawionej napięć) struktury, jaką jest integracyjne pojęcie kształcenia, należy w krytyczny i produktywny sposób odnieść do siebie zarówno jego estetyczno-krytyczny, poznawczo-refleksyjny, jak i strukturalno-polityczny wymiar – nie preferując żadnego z nich. W ten sposób zostanie zachowana samodzielność poszczególnych obszarów życiowych, odpowiadająca współczesnemu postulatowi funkcjonalnej różnorodności. Trzeba jednak zaznaczyć, że w takim przypadku mamy do czynienia z relatywną samodzielnością, która unika przypisania tym wymiarom dzielącego charakteru i uwzględnia publiczny charakter chrześcijaństwa.⁴

■ PRZYPISY

¹ Peukert, Helmut: Tradition und Transformation. Zu einer pädagogischen Theorie der Überlieferung, w: Religionspädagogische Beiträge 19 (1987) 16-34, tutaj 21 [Peukert, Helmut: Tradycja i transformacja. Przyczynek do pedagogicznej teorii przekazu, w: Przyczynek do pedagogiki religijnej 19 (1987), 16-31, 21]

² Por. Lange, Ernst: Sprachschule für die Freiheit, München - Gelnhausen 1980; Mette, Norbert: Religionspädagogik, Düsseldorf: Patmos, 1994, 150nn [por. z Lange, Ernst: Nauka języka wolności, München - Gelnhausen 1980; Mette, Norbert: Pedagogika religijna, Düsseldorf: Patmos, 1994, 150 nn.]

³ Por. z Grümme, Bernhard: Religionsunterricht und Politik. Bestandsaufnahme – Grundsatzüberlegungen – Perspektiven für eine politische Dimension des Religionsunterrichts, Stuttgart: Kohlhammer, 2009, 137-156 [por. z Grümme, Bernhard: Nauczanie

Andererseits wird dadurch markiert, dass wir es mit dieser Eigenständigkeit mit einer relativen Eigenständigkeit zu tun haben, die eine additive oder separierende Zuschreibung der Dimensionen unterläuft und dem Charakter des Christentums als einer öffentlichen Religion Rechnung trägt.⁴

■ ANMERKUNGEN

¹ Peukert, Helmut: Tradition und Transformation. Zu einer pädagogischen Theorie der Überlieferung, in: Religionspädagogische Beiträge 19 (1987) 16-34, 21.

² Vgl. Lange, Ernst: Sprachschule für die Freiheit, München - Gelnhausen 1980; Mette, Norbert: Religionspädagogik, Düsseldorf: Patmos, 1994, 150 ff.

³ Vgl. zum folgenden Grümme, Bernhard: Religionsunterricht und Politik. Bestandsaufnahme – Grundsatzüberlegungen – Perspektiven für eine politische Dimension des Religionsunterrichts, Stuttgart: Kohlhammer, 2009, 137-156.

⁴ Vgl. Arens, Edmund: Gottesverständnis. Eine kommunikative Religionstheologie, Freiburg i. Br: Herder, 2007, 50 ff, 110 ff.

EGON SPIEGEL

Religion bildet. Das Profil des Religionsunterrichts

Bildung ist sowohl als *Prozess* als auch als *Produkt* eine eschatologische Größe¹: Als Prozess meint Bildung den *permanenten, nie abgeschlossenen und abschließbaren Vorgang* der Weltaneignung im Interesse einer optimalen interaktiven Lebensbewältigung bzw. Lebensgestaltung (im großen Horizont der Weltgestaltung). Als Produkt ist Bildung die *unendlich ausbaufähige Basis* der Aneignung bzw. Ausbildung der zur interaktiven Lebensbewältigung bzw. optima-

religii a polityka. Analiza zagadnienia – zasadnicze przemyslenia – przyszłość politycznego wymiaru nauczania religii, Stuttgart: Kohlhammer, 2009, 137-156]

⁴ Por. Arens, Edmund: Gottesverständigung. Eine kommunikative Religionstheologie, Freiburg i. Br: Herder, 2007, 50nn, 110nn [por. z Arens, Edmund: Jak porozumieć się z Bogiem. Komunikatywna teologia religijna, Feiburg i. Br: Herder, 2007, 50 nn., 110 nn.]

EGON SPIEGEL

Religia kształci. Nauczanie religii w przekroju

Kształcenie stanowi wartość eschatologiczną, pojmowana zarówno jako *proces* jak i *produkt*¹: Kształcenie jako proces stanowi *ciągłe, nie kończące się i niemożliwe do zakończenia* przyswajanie świata z zamiarem optymalizacji interakcyjnego procesu kształtowania życia lub przemierzania życia (w ramach szerokiego pojęcia kształtowania świata). Jednak jako produkt jest możliwą do rozbudowy podstawą przyswajania lub wykształcania kompetencji potrzebnych do kształtowania życia lub przemierzania życia. Jedną konsekwencją takiego pojmowania edukacji może być żądanie „long life learning”, a drugą powstanie (eschatologicznych) zastrzeżeń do próby ujednolicenia nauczania (paradoksalnie: ujednolicenia nauczania nie poddającego się procesowi standaryzacji).²

W swoim egzystencjalnym wymiarze (dotyczącym życia jako procesu, jak również kształtowania życia i świata) owe kompetencje powstają dzięki wpływom kształcenia i stanowią rezultat dążenia do licznych uprzednio wyznaczonych celów

len Lebens- und Weltgestaltung unabdingbaren Kompetenzen. Eine Konsequenz daraus ist die Forderung nach „life long learning“, eine andere die des (eschatologischen) Vorbehalts gegenüber allen Versuchen einer Standardisierung von Bildung (in paradoxer Formulierung: die Standardisierung der nicht Nichtstandardisierbarkeit von Bildung).²

In ihrer existentiellen (die Lebensbewältigung und Lebens- bzw. Weltgestaltung betreffenden) Dimension verdanken sich Kompetenzen Bildungseinflüssen und sind outcome unzähliger konkreter Zielsetzungen (unterrichtlicher wie außerunterrichtlicher Bildungsarbeit). Unter dem Aspekt der Aneignung sind es *explorative* (erarbeiten) sowie *experimentelle* (erfahren) Ziele, unter dem Aspekt der Fertigkeiten *kognitive* (wissen) und *pragmatische* (können), unter dem Aspekt der Einstellung *affektive* (fühlen) und *ethische* (werten), unter dem Aspekt des *Verhaltens* bzw. Handelns *prosoziale* (verhalten), *religiöse* (vertrauen) und *prosoziale* (handeln), unter dem Aspekt der Spiritualität *kontemplative* (sich besinnen) und *rituelle* (feiern).

Die zentrale Begründung des Religionsunterrichts an öffentlichen Schulen liegt nicht in seinem Beitrag zur Förderung von (beispielsweise) Texterschließung (etwa im Anschluss an die Kritik der ersten PISA-Studie) oder der Erschließung kultureller Wurzeln (im Anschluss an eine Forderung des Synodenbeschlusses zum RU 1974), sondern in der Ausbildung einer (vornehmlich auf prosoziales Handeln bezogenen) explizit religiösen Kompetenz: in einer interaktiven Lebens- und Weltgestaltung im Vertrauen auf ein Drittes (auf eine wie auch immer zu bezeichnende Dritte Macht, auf Gott als eine reale beziehungsstiftende Wirkmacht). Carter Heyward nennt dieses: „to god“ (gotten).

(lekcyjnej oraz pozalekcyjnej pracy edukacyjnej). Pod względem przyswajalności są to cele *badawcze* (wypracowywać) i *eksperymentalne* (doświadczać), pod względem zdobywania umiejętności: *poznawcze* (wiedzieć) i *pragmatyczne* (umieć), pod względem postawy: *afektywne* (czuć) i *etyczne* (oceniać), pod względem zachowania lub postępowania: *prospołeczne* (zachowanie), *religijne* (zaufanie) i *prospołeczne* (postępowanie), a pod względem uduchowienia: *kontemplatywne* (namysł) i *rytualne* (uczcić).

Głównym argumentem przemawiającym za potrzebą utrzymania nauczania religijnego w szkołach publicznych nie jest (przykładowo) jego wkład w rozwój umiejętności analizowania tekstu (nawiązując do krytyki pierwszego badania PISA) lub poznawanie korzeni kulturowych (nawiązując do żądań wysuwanych w uchwale synodu z 1974 r. dotyczącej nauczania religijnego), lecz przede wszystkim zdolność (odnoszącej się głównie do prospołecznego postępowania) przekazywania typowo religijnej umiejętności: umiejętności interakcyjnego współtworzenia świata i kształtowania własnego życia w oparciu o wiarę w siłę wyższą (nieważne w jaki sposób pojmowaną, realną siłę budującą relacje z Bogiem). Carter Heyward podsumował to zjawisko określeniem: „to god”.

W zdolności budowania relacji z siłą wyższą ukazuje się społeczno-praktyczne znaczenie pytania o istnienie Boga (teologia społeczna).³ Stanowi (duchową) podstawę pedagogiki pokoju⁴ i uwydatnia tym samym polityczny wymiar nauczania religijnego, a w szczególności samej katechezy⁵. Katecheza podporządkowująca się takiemu tokowi rozumowania ma prawo do

In der Kompetenz, gott zu können, zeigt sich die sozialpraktische Relevanz der Frage nach Gott (Soziotheologie).³ Sie ist die zentrale (spirituelle) Grundlage jeder Friedenspädagogik⁴ und unterstreicht damit die politische Dimension religiösen Lernens, speziell des Religionsunterrichts.⁵ Ein diesem Verständnis verpflichteter Religionsunterricht darf seinen Platz im Fächerspektrum der öffentlichen Schule in Europa beanspruchen⁶ – erst recht, wenn es ihm daran gelegen ist, die oben genannte religiöse Kompetenz (*Religiosität*) im (gemeinsamen) Ethos der einzelnen Religionen in umfassenden inter- bzw. transreligiösen Lernprozessen zu entdecken.

Struktureller Rahmen solcher Lernprozesse könnte eine Schule sein, in der die Verantwortung für den Religionsunterricht von Jahrgang zu Jahrgang reihum unter den in einem einzigen Fächerverbund zusammengeschlossenen Religionslehrern/innen bzw. Lehrern/innen, die das Alternativfach vertreten, wechselt und Religionsunterricht von allen auf der Basis eines umfassenden und von allen vereinbarten verbindlichen Curriculums (*unity*) mit je eigenen religiösen bzw. konfessionellen Akzentsetzungen (*diversity*) erteilt wird.⁷

■ ANMERKUNGEN

¹ Vgl. Spiegel, Egon: Religiosität/Religion und Bildung – eine soziotheologische Orientierung aus bildungstheoretischem Interesse, in: Günter Wilhelms (Hrsg.): Zukunft Bildung: Wirtschaft – Ästhetik – Religion (Stapelfelder Perspektiven, Bd. 3), Münster: LIT, 2005, 33–55; Spiegel, Egon: Die gesellschaftliche Relevanz von Religiosität und Religion. Eine bildungstheoretische Wertschätzung vor dem Hintergrund der PISA-Studien und der aktuellen Diskussion von Bildungsstandards, in: Hermann von Laer (Hrsg.): Was sollen unsere Kinder lernen? Die bildungspolitische Diskussion nach den PISA-Studien

stałego miejsca wśród innych przedmiotów nauczania spotykanych w publicznych szkołach Europy⁶ - tym bardziej, jeżeli dąży ona do zgłębienia wymienionej kompetencji religijnej (*religijności*) w (wspólnym) etosie wszystkich religii za pomocą międzyreligijnego i pozareligijnego procesu edukacyjnego.

Strukturalnym odzwierciedleniem takiego procesu mogłaby być szkoła, w której za nauczanie religijne odpowiedzialna jest grupa katechetów (lub nauczycieli) o różnych specjalnościach, a za podstawę nauczania służy obszerny, ujednoczony wzorzec (*unity*), uzupełniany o religijne (lub wyznaniowe) akcenty każdej specjalności (*diversity*).⁷

■ PRZYPISY

¹ Por. Spiegel, Egon: Religiosität/Religion und Bildung – eine soziotheologische Orientierung aus bildungstheoretischem Interesse, in: Günter Wilhelms (red.): *Zukunft Bildung: Wirtschaft – Ästhetik – Religion* (Stapelfelder Perspektiven, t. 3), Münster: LIT, 2005, 33-55; Spiegel, Egon: Die gesellschaftliche Relevanz von Religiosität und Religion. Eine bildungstheoretische Wertschätzung vor dem Hintergrund der PISA-Studien und der aktuellen Diskussion von Bildungsstandards, in: Hermann von Laer (red.): *Was sollen unsere Kinder lernen? Die bildungspolitische Diskussion nach den PISA-Studien* (Vechtaer Universitätsschriften, t. 25), Münster 2010, 131-137 [por. z Spiegel, Egon: *Religijność/religia a kształcenie – społeczno-teologiczne rozeznanie w ramach teorii kształcenia*, w: Günter Wilhelms (wyd.): *Edukacja to przyszłość: Gospodarka-estetyka-religia* (Stapelfelder Perspektiven, tom 3) Münster: LIT, 2005, 33-55; Spiegel, Egon: *Znaczenie religijności i religii w wymiarze społecznym. Ocena wartości w ramach teorii kształcenia na tle badań PISA i aktualnej dyskusji dotyczącej norm kształcenia*, w: Hermann von Laer (wyd.): *Czego mają uczyć się nasze dzieci? Edukacyjno-polityczna dyskusja po ogłoszeniu wyników badań PISA* (Vechtaer Universitätsschriften, tom 25), Münster, 2010, 131-137]

(Vechtaer Universitätsschriften, Bd. 25), Münster 2010, 131-137.

² Vgl. Stroß, Annette M.: *Bildung standardisieren? Zu einer aktuellen Debatte aus erziehungswissenschaftlicher Sicht*, in: KERYKS 4 (1/2005) 191-216; Stroß, Anette M.: *Bildungsstandards – auf dem Boden eines bildungspolitischen Pragmatismus' oder radikaler Skepsis? Anmerkungen aus Sicht der Allgemeinen Erziehungswissenschaft*, in: Holling, Agnes / Siedenbiedel, Robert / Ockel, Eberhard (Hrsg.): *Identität als Lebensthema. Festschrift für Arnold Schäfer*, Langförden: Geestverlag, 2007, 193-208; Stroß, Annette M.: *Kształcenie (Bildung)*, in: Rogowski, Cyprian (Hrsg.): *Leksykon Pedagogiki Religii. Podstawy – Koncepcje – Perspektywy*, Warszawa: Verbinum, 2007, 348-353.

³ Vgl. Spiegel, Egon: *Soziotheologie*, in: Kläden, Tobias / Könemann, Judith / Stoltmann, Dagmar (Hrsg.): *Kommunikation des Evangeliums. Festschrift für Udo F. Schmälzle* (Theologie und Praxis, Bd. 35), Münster 2008, 183-193.

⁴ Vgl. Nagler, Michael / Spiegel, Egon: *Politik ohne Gewalt. Prinzipien, Praxis und Perspektiven der Gewaltfreiheit*, Berlin: Lit, 2008.

⁵ Vgl. Grümme, Bernhard: *Religionsunterricht und Politik. Bestandsaufnahme – Grundsatzüberlegungen – Perspektiven für eine politische Dimension des Religionsunterrichts*, Stuttgart: Kohlhammer, 2009.

⁶ Vgl. Spiegel, Egon: *Religionsunterricht in der öffentlichen Schule – ein Plädoyer in europäischer Perspektive*, in: KERYKS 1 (2/2002) 233-245.

⁷ Vgl. Spiegel, Egon: *L'ora delle alternative. Sull' essenzialità dell'insegnamento della religione e la pluralità dei suoi modelli nel futuro dell'Europa*, in: Damiano, Elio / Morandi, Ruggero (Hrsg.): *Cultura Religione Scuola. L'insegnamento della religione nella trasformazione culturale e nell'innovazione scolastica*, in prospettiva europea, Milano/Italy: FrancoAngeli, 2000, 146-186.

² Por. Stroß, Annette M. : Bildung standardisieren? Zu einer aktuellen Debatte aus erziehungswissenschaftlicher Sicht, w: KERYKS 4 (1/2005) 191-216; Stroß, Anette M. : Bildungsstandards – auf dem Boden eines bildungspolitischen Pragmatismus – oder radikaler Skepsis? Anmerkungen aus Sicht der Allgemeinen Erziehungswissenschaft, w: Holling, Agnes / Siedenbiedel, Robert / Ockel, Eberhard (red.): Identität als Lebensthema. Festschrift für Arnold Schäfer, Langförden: Geestverlag, 2007, 193-208; Stroß, Annette M. : (Bildung), w: Rogowski, Cyprian (red.): Leksykon Pedagogiki Religii. Podstawy – Koncepcje – Perspektywy, Warszawa: Verbinum, 2007, 348-353 [por. z Stroß, Annette M. : Ujednolicić kształcenie? Przyczynek do aktualnej debaty z punktu widzenia nauki o wychowaniu, w: KERYKS 4 (1/2005) 191-216; Stroß, Anette M. : Standardy edukacyjne – edukacyjno-polityczny pragmatyzm czy radykalny sceptycyzm? Mowa z punktu widzenia ogólnie pojętej nauki o wychowaniu, w: Holling, Agnes / Siedenbiedel, Robert / Ockel, Eberhard (wyd.): Tożsamość jako życiowy temat. Wydawnictwo zbiorowe dedykowane Arnoldowi Schäferowi, Langförden: Geestverlag, 2007, 193-208; Stroß, Annette M. : Kształcenie, w: Rogowski, Cyprian (wyd.): Leksykon Pedagogiki Religii. Podstawy – koncepcje – perspektywy, Warszawa: Verbinum, 2007, 348-353]

³ Por. Spiegel, Egon: Soziotheologie, w: Tobias Kläden / Judig Könemann / Dagmar Stoltmann (red.): Kommunikation des Evangeliums. Festschrift für Udo F. Schmälzle (Theologie und Praxis, t. 35), Münster 2008, 183-193 [por. z Spiegel, Egon: Teologia społeczna, w: Tobias Kläden / Judig Könemann / Dagmar Stoltmann (wyd.): Formy przekazu ewangelii. Wydawnictwo zbiorowe dedykowane Udo F. Schmälzle (Teologia i praktyka, tom 35), Münster 2008, 183-193]

⁴ Por. Nagler, Michael / Spiegel, Egon: Politik ohne Gewalt. Prinzipien, Praxis und Perspektiven der Gewaltfreiheit, Berlin: Lit, 2008 [por. z Nagler, Michael / Spiegel, Egon: Polityka wolna od przemocy. Założenia, praktyka i perspektywy, Berlin: Lit, 2008]

⁵ Por. Grümme, Bernhard: Religionsunterricht und Politik. Bestandsaufnahme – Grundsatzüberlegungen – Perspektiven für eine politische Dimension des Religionsunterrichts, Stuttgart: Kohlhammer, 2009 [por. z Grümme, Bernhard: Nauczanie religii a polityka. Analiza zagadnienia – zasadnicze przemyślenia – przyszłość politycznego wymiaru nauczania religii, Stuttgart: Kohlhammer, 2009]

⁶ Por. Spiegel, Egon: Religionsunterricht in der öffentlichen Schule – ein Plädoyer in europäischer

Perspektive, w: KERYKS 1 (2/2002) 233-245 [por. z Spiegel, Egon: Katecheza w szkołach publicznych – mowa w perspektywie europejskiej, w: KERYKS 1 (2/2002) 233-245]

⁷ Por. Spiegel, Egon: L'ora delle alternative. Sull'essenzialità dell'insegnamento della religione e la pluralità dei suoi modelli nel futuro dell'Europa, w: Damiano, Elio / Morandi, Ruggero (red.): *Cultura Religione Scuola. L'insegnamento della religione nella trasformazione culturale e nell'innovazione scolastica, in prospettiva europea*, Milano/Italy: FrancoAngeli, 2000, 146-186